

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องบทบาทวัฒนธรรมชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ บ้านหาดผาชน ตำบลเมืองจันท์ จังหวัดน่าน เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการฟื้นฟูระบบนิเวศน์ขององค์กรชุมชนเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขา 2) เพื่อศึกษาถึงการใช้ฐานแนวคิดด้านวัฒนธรรมชุมชนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำของชุมชนบ้านหาดผาชน และ 3) เพื่อศึกษาวิธีการในการปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชุมชนบ้านหาดผาชนที่ส่งเสริมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำและฟื้นฟูระบบนิเวศแม่น้ำน่าน แบบมีส่วนร่วมและยั่งยืน

จากการศึกษาบทบาทวัฒนธรรมชุมชนบ้านหาดผาชน ผู้ศึกษาได้เห็นโครงสร้างของชุมชนอยู่ 2 ระดับ คือ โครงสร้างเดิมซึ่งเป็นการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษมีผู้นำทางธรรมชาติเป็นผู้กำหนดกรอบการอยู่ร่วมของคนในชุมชนมีผู้นำด้านความเชื่อเช่น ผู้นำที่เป็นพระสงฆ์ อาจารย์วัด ผู้นำพิธีกรรม ช่างพื้นบ้านฯ พื้นฐานทางวัฒนธรรมเหล่านี้ได้ส่งผลต่อจิตสำนึกของคนทุกกลุ่มในหมู่บ้านทั้งเยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้ใช้แรงงานอื่นๆ ใช้กระบวนการ การมีส่วนร่วมคือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ผลของการปฏิบัติจนทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอด และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยผ่านการเรียนรู้ร่วมกันนอกจากนั้นอิทธิพลอันเนื่องมาจากความเชื่อที่ปลูกฝังกันมา เช่น ความเชื่อด้านศาสนา จารีตประเพณีตลอดจนถึงความเชื่อที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถจะสัมผัสได้ แต่มีผลต่อจิตใจ เช่นการเชื่อเรื่องเจ้า ผี วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถนำมาปลูกฝังหล่อหลอมใจของคนในชุมชนให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถสร้างพลังให้เกิดขึ้นในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน และพึ่งพาตนเองได้ซึ่งสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้คือ วิธีการดำเนินงานของชุมชนในการอนุรักษ์สอดคล้องกับแนวคิดของนักคิดหลายสำนักที่สนใจเรื่องบทบาทชุมชนและยังผลสัมฤทธิ์ของความยั่งยืนและการพึ่งตนเองของชุมชน

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องบทบาทวัฒนธรรมชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ บ้านหาดผาขน ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นการดำเนินงานอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และการฟื้นฟูระบบนิเวศแม่น้ำโดยชุมชนเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในแม่น้ำน่าน และแม่น้ำสาขา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีการเรียนรู้และการร่วมกันแก้ไขปัญหาการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำ ผ่านบทเรียนของชุมชนที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีต โดยใช้ฐานวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาช่วยในการจัดการ ซึ่งชุมชนได้รับแบบอย่างวิธีการมาจากเครือข่ายการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียง และได้นำมาปรับประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ของชุมชนด้วยการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวบ้านเช่นการเลี้ยงผีขุนน้ำ ผีเจ้าท่า โดยอาศัยพิธีกรรมและหลักคำสอนในทางพุทธศาสนาเป็นตัวกำกับให้สมาชิกในชุมชนได้ยึดถือ และปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์พิธีกรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ชุมชนยึดถือ เช่น พิธีกรรมการสืบชะตาเพื่อต่ออายุคนที่มีปัญหานำมาใช้กับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่าเพื่อรักษาป่าขุนน้ำ การสืบชะตาแม่น้ำเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศลำน้ำน่านให้คืนสภาพที่สมดุล ควบคู่ไปกับการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเป็นองค์กรเครือข่ายการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนจนก่อให้เกิดความเข้มแข็ง ด้วยการกำหนดเขตอนุรักษ์และการออกกฎระเบียบ และข้อตกลงต่าง ๆ ร่วมกัน ในการนำมาใช้อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำภายในชุมชนเพื่อให้เหมาะสม

การประยุกต์ใช้วัฒนธรรมชุมชนต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกชุมชนเข้ามาช่วยในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ระบบนิเวศทรัพยากรสัตว์น้ำปัจจัยภายใน ได้แก่ การอาศัยทุนทางสังคมของชุมชนเช่น ทุนทางจิตวิญญาณ, ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม, ทุนทางทรัพยากรมนุษย์หรือทรัพยากรบุคคล ทุนทางธรรมชาติ ทุนสาธารณะหรือกองทุนหน้าหมู่บ้าน เป็นฐานในการสร้างระบบคุณค่าและการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมให้มีเป้าหมายและการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามาพึ่งพาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรสัตว์น้ำในการดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างเป็นธรรม ทำให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ในด้านการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ ผ่านวิถีความเชื่อ ประเพณี ระบบเครือญาติ และวัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้เครือข่ายองค์กรอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของชุมชนมีความเข้มแข็งสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การที่ชุมชนได้รับการยอมรับและการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ ทั้งในด้านงบประมาณ วิชาการ เทคโนโลยี และการประสานความร่วมมือและการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ด้านการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำกับเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ที่มาศึกษาดูงานและผ่านเวทีประชุม สัมมนา ซึ่งช่วยให้ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการจัดการ การใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ พันธุ์สัตว์น้ำที่มีความหลากหลาย ทั้งในด้านรูปแบบและพิธีกรรม บนพื้นฐานความมั่นคงของชุมชน ที่ควบคู่ไปกับความยั่งยืนของทรัพยากรสัตว์น้ำในแม่น้ำน่าน และลำน้ำสาขาซึ่งชุมชน ได้มีการประยุกต์ ใช้ความรู้ใหม่กับการใส่ใจความรู้เดิมเพื่อลดกระแสความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นภายใต้การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ข้อค้นพบในการศึกษา

เรื่องบทบาทวัฒนธรรมชุมชนที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ น้ำ บ้านหาดผาชน ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ผู้ศึกษาพบว่า

1) การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ บ้านหาดผาชน กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นการจัดการทรัพยากรบนพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชนผ่านมิติความ เชื่อเรื่องบาป – บุญ ตามคติพุทธศาสนา และระบบความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งชุมชนได้นำมาเป็นกฎเกณฑ์ ควบคุมในการใช้ประโยชน์และการรักษาทรัพยากรสัตว์น้ำร่วมกัน โดยใช้รากฐานจากวัฒนธรรม ชุมชนเป็นหลัก ซึ่งได้รับแบบอย่างจากเครือข่ายจากอำเภอใกล้เคียง และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการ อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ เช่น การเลี้ยงฝืนน้ำ ฝืนเจ้าท่า และนำพิธีกรรมทางพุทธศาสนามากำกับใช้ เช่นการสืบชะตาประยุกต์ใช้เป็นการสืบชะตาแม่น้ำลำคลอง การบวชคนประยุกต์ใช้ในการบวชป่า และบวชใจทุกๆ คน พร้อมกับกรรวมกลุ่มกันของสมาชิกในหมู่บ้านให้เป็นองค์กรในการอนุรักษ์ พันธุ์สัตว์น้ำ โดยชุมชนมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนให้มี การกำหนดเขตอนุรักษ์และออกกฎระเบียบ ข้อตกลงร่วมกัน ด้วยการนำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและระบบนิเวศในลำน้ำน่าน และแม่น้ำสาขาร่วมกันได้อย่าง เหมาะสม

2) แนวคิดด้านวัฒนธรรมชุมชนมีผลต่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยเฉพาะด้าน การพึ่งพาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และการพึ่งพาทรัพยากรสัตว์น้ำในการดำรงชีวิต ผ่านระบบจารีตประเพณี พิธีกรรม และกฎเกณฑ์ของชุมชนที่สั่งสมสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน ทำให้ชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งสามารถประยุกต์เชื่อมโยงไปสู่การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ ร่วมกันของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

3) ชุมชนมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญทางสังคมในการที่จะ สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ด้านขนบประเพณีเกี่ยวกับการพึ่งพาการใช้ประโยชน์ และการดูแลรักษา สัตว์น้ำให้ยังคงมีอยู่อย่างสมดุล โดยชุมชนได้อาศัยวัฒนธรรมเครือญาติมาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์

และการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการฟื้นฟูและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีพลัง รวมถึงการที่ชุมชนได้รับการยอมรับ และการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐ ทั้งด้านกำลังใจ งบประมาณ วิชาการเทคโนโลยี และเครือข่ายชุมชนอื่นๆ มาศึกษาดูงานเป็นต้น ทำให้ชุมชนสามารถมีพลังต่อรองและขับเคลื่อนการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนมีบทเรียนมาแล้วจากการได้รับผลกระทบจากการทำประมงพื้นบ้านแบบไม่ถูกวิธี การปลูกฝังแนวคิดผ่านระบบสังคมด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรพันธุ์สัตว์น้ำแบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา มาเป็นทรัพยากรส่วนรวมหรือทรัพยากรหน้าหมู่บ้าน ทำให้ชุมชนสามารถเข้าถึงปัญหา และจัดการแก้ปัญหาได้อย่างถูกวิธี การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำดังกล่าว จึงเป็นการรักษาความมั่นคงของทรัพยากรให้ยังคงอยู่กับชุมชน บนวิถีแห่งความพอเพียง รวมทั้งเป็นการสร้างหลักประกันถึงความมั่นคงทางด้านอาหารของชุมชนด้วย

4) องค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ มีกระบวนการจัดการฟื้นฟูแหล่งน้ำโดยใช้ทั้งความรู้ในปัจจุบันและภูมิปัญญาพื้นบ้านเข้ามาช่วยในการฟื้นฟูและอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างองค์ความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ทำให้องค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำสามารถพัฒนาวิธีการในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำได้อย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปัญหา เช่น การเรียนรู้ การปรึกษาหารือ หรือการระดมสมอง การตัดสินใจโดยใช้หลักประชาธิปไตย การสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่าย กระบวนการเหล่านี้ได้ช่วยหล่อหลอมความคิดให้กับสมาชิกขององค์กร และนำไปสู่การจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำร่วมกันได้อย่างเป็นระบบ

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ชุมชนบ้านหาดผาขน เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางสังคมบนวิถีการพึ่งพาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสัตว์น้ำ เพื่อการดำรงชีวิตมาตั้งแต่อดีตและชุมชนแห่งนี้ยังคงมีการใช้ระบบวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาช่วยในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ พร้อมไปกับการรักษาความเป็นชุมชนร่วมกันเอาไว้บนรากฐานระบบความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชน ทั้งในด้านระบบความสัมพันธ์ทางสังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำร่วมกัน ในลักษณะของการพึ่งพาใช้ประโยชน์ และการรักษาแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยอาศัยมิติวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาช่วยในการจัดสรร ใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุ์สัตว์น้ำอย่างเป็นระบบ เป็นการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีพลัง ซึ่ง

ทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ของแหล่งน้ำ และทรัพยากรสัตว์น้ำที่ชาวบ้านได้พึ่งพาใช้ประโยชน์หมุนเวียนอยู่ตลอดทั้งปี

ชุมชนบ้านหาดผาชนปัจจุบันยังคงมีการพึ่งพาอาศัยกันผ่านระบบเครือญาติ และการเอื้อเพื่ออุปถัมภ์ บนความสัมพันธ์ทางสังคมที่ได้รับการอบรมบ่มเพาะมาจากหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องผี ระบบอาวุโส และการพึ่งพาช่วยเหลือกันในชุมชน เช่น การเอามือเอวอัน การร่วมงานประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชน ถึงเหล่านี้ทำให้ชุมชนบ้านหาดผาชนสามารถรักษาความเป็นชุมชนร่วมกันเอาไว้ได้โดยมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ระบบเครือญาติ และความจำเป็นในการพึ่งพาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรท้องถิ่นของชาวบ้านในการผลิต การบริโภค เป็นต้น ความจำเป็นในการดำรงชีวิตเหล่านี้ของชาวบ้านจึงเป็นส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนหันมาร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำให้ยังคงมีอยู่อย่างยั่งยืน

การฟื้นฟูแหล่งน้ำ โดยการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำขององค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ บ้านหาดผาชน ตำบลเมืองจัง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นกระบวนการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆของชุมชน เช่น การใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรม และการรักษาแหล่งอาหารของชุมชน (ปลาชนิดต่างๆ) โดยชุมชนได้อาศัยการสร้างความร่วมมือและการสร้างจิตสำนึกในการจัดการฟื้นฟูแหล่งน้ำของชุมชน โดยอาศัยภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนเข้ามาช่วยในการจัดการ ซึ่งองค์กรเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำได้อาศัย วิธีการจัดการใน 4 ลักษณะ คือ

5.3.1 การจัดการเชิงโครงสร้าง เช่น การตั้งกลุ่มเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนการจัดตั้งกองทุน

1) การจัดตั้งกลุ่ม เริ่มแรกมีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นก่อนในปี พ.ศ.2537 โดยรวบรวมผู้ที่สนใจหรือผู้ที่พอจะมีเวลาว่างพร้อมที่จะเสียสละเพื่อส่วนรวมจำนวน 13 คน เป็นคณะกรรมการอนุรักษ์ปลาและคณะกรรมการป่าชุมชนด้วย ต่อมามีการตั้งกลุ่มขึ้นชื่อ “กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมบ้านหาดผาชน” ขณะนั้นยังไม่มีใครเป็นประธานต่อมาภายหลังผู้ใหญ่เดช อินทรผลาออกจากความเป็นประธานกลุ่ม คณะกรรมการหมดวาระไปด้วยก็มีการเล็งผู้เป็นประธานกลุ่มคนใหม่ คือ นายอรุณ พุ่มสะอาด พร้อมมีการแต่งตั้งกรรมการชุดใหม่ด้วยจำนวน 29 คนแบ่งการทำงานออกเป็น 5 ฝ่ายฝ่ายแผนงาน ฝ่ายการเงินและวัสดุ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายพัฒนา และฝ่ายประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการชุดนี้มีการแบ่งหน้าที่ชัดเจนเหมือนองค์กรราชการ เนื่องจากประธานกลุ่มเป็นอดีตข้าราชการครู คณะกรรมการมาจากชุดเก่าและแต่งตั้งใหม่เพิ่ม รวมทั้งมีการแต่งตั้งครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้ามาเพิ่มเติมด้วย ในช่วงนี้ได้มีการกำหนดให้ทุกหลังคาเรือนเป็นสมาชิก

ของกลุ่มอนุรักษ์ฯ ปลายปี พ.ศ. 2542 นายอรุณ พุ่มสะอาด ลาออกได้มีการการเลือกประธานคนใหม่เมื่อเดือน มีนาคม พ.ศ. 2543 กรรมการชุดเก่าก็พ้นวาระไป มีการแต่งตั้งกรรมการทั้งหมด 16 คน มีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งหรือการบริหารกลุ่มใหม่ คือมีตำแหน่งประธาน รองประธาน เภรัญญิก และประชาสัมพันธ์ แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน ส่วนมากเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน พร้อมกับแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาประกอบด้วยอดีตผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาส และมีบุคคลภายนอกที่เป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์อีกหนึ่งท่าน การทำงานของคณะกรรมการชุดนี้จะช่วยงานกันทุกอย่างไม่มีการแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน การเลือกประธานกลุ่มนั้นจะมีการเสนอชื่อในที่ประชุมหมู่บ้าน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าเหมาะสมจึงจะได้รับการแต่งตั้ง คณะกรรมการอาจมาจากประธานเลือกหรือชาวบ้านเลือกก็ได้ จะเห็นว่า การเลือกคณะกรรมการได้ให้เกียรติประธานในการเลือกคนร่วมงานมาก ถ้าประธานหมดวาระก็จะมีการออกทั้งชุด การเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการในแต่ละครั้งยังคงกฎระเบียบเดิมอยู่ เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการบริหารหรือการแบ่งความรับผิดชอบในการทำงานขึ้นอยู่กับตัวผู้นำกลุ่มและคณะกรรมการชุดนั้น ผู้ใหญ่บ้านปัจจุบันยังคงมีบทบาทผู้นำอย่างทางการ แม้ว่าจะร่วมอยู่เป็นคณะกรรมการในชุดที่ผู้ใหญ่เดช อินพรม เป็นประธานกลุ่มหลังจากนั้นมีคณะกรรมการอีก 2 ชุด ผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ได้เป็นคณะกรรมการ เป็นผู้ควบคุมกำกับในฐานะประธานคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งทุกๆ เรื่องผู้ใหญ่บ้านจะต้องรับรู้ คณะกรรมการชุดปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านก็ไม่ได้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือที่ปรึกษา ยังคงทำหน้าที่ผู้นำอย่างเป็นทางการเหมือนเดิมการบริหารงานจะเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการ แต่ถ้ามีคนมาศึกษาดูงานท่านก็จะเป็นวิทยากรบรรยายตลอดเกือบทุกครั้งร่วมกับคณะกรรมการ เนื่องจากท่านเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการที่ร่วมพัฒนาการอนุรักษ์มาด้วยคนหนึ่งแม้จะไม่ใช่ว่าคนเริ่มต้นก็ตาม

2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน ชุมชนได้สร้างร่วมเครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ ในจังหวัดน่านที่มีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และร่วมการจัดตั้งเครือข่ายการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำขึ้น โดยมีกลุ่มฮักเมืองน่านเป็นประสานงานหลักให้เครือข่าย มีสมาชิกเป็นชุมชนต่างๆ ได้มีการทำงานประสานความร่วมมือในการช่วยเหลือและร่วมให้การแนะนำต่อการแก้ปัญหาต่างๆ ของสมาชิก และทางงบประมาณสนับสนุนดำเนินงาน เป็นความร่วมมือแบบล่วมๆ ไม่มีการจัดองค์กรอย่างชัดเจน จะประชุมกันเมื่อกิจกรรมและปัญหาที่เกิดขึ้น หรือประมาณ 1-2 เดือนต่อครั้ง ชุมชนต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกจะช่วยกันขยายแนวความคิดในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำไปยังชุมชนต่าง ๆ ที่มีความพร้อมและสนใจ และรวมกันเป็นเครือข่ายระดับตำบล เครือข่ายอำเภอ เครือข่ายลำน้ำต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน จนเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด ในปี พ.ศ. 2542 มีสมาชิกเครือข่ายที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของจังหวัดน่าน ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ติดแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาต่างๆ ของจังหวัดน่าน จำนวน 92 กลุ่ม ในการสร้างเครือข่าวนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในการขยายความคิด การพัฒนา การแก้

ปัญหา การช่วยเหลือกัน การต่อรองกับอำนาจต่างๆทำให้กลุ่มมีพลังในการจัดการทรัพยากรของตนเอง อีกทั้งเพื่อขยายแนวความคิดให้เกิดการปฏิบัติการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในชุมชนที่อยู่ติดน้ำ ซึ่งมีระบบนิเวศของลำน้ำติดต่อกันจะทำให้การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำมีประสิทธิภาพมากขึ้น ย่อมเป็นการแบ่งหน้าที่กันฟื้นฟูทั้งสายน้ำ

3) การจัดตั้งกองทุน กองทุนนั้นมีความจำเป็นในการจัดการค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ชุมชนได้เริ่มการจัดตั้งกองทุน ด้วยเงินที่ได้จากการขายอาหารปลา การบริจาคผู้ที่มาศึกษาดูงานหรือผู้ที่มาท่องเที่ยว การสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานของราชการที่สนับสนุนการจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ ส่วนใหญ่จะเป็นรูปของเงินสดหรือเป็นอาหารปลาก็มี รวมทั้งเงินค่าปรับผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบด้วย การจัดฝ่าป่าหาเงินเข้ากองทุนกลุ่มอนุรักษ์ และรายได้จากการจัดบริการท่องเที่ยว ปัจจุบันมีเงินกองทุนอยู่ทั้งหมดประมาณ 80,000 บาท โดยอยู่ในบัญชีธนาคารและเงินสดในมือ การจัดตั้งกองทุนเริ่มในปี พ.ศ. 2538 นายธนศักดิ์ บุญเสมา นายมิตร จุมปา และผู้ใหญ่เดช อินพรม ได้หารือกันที่การจัดตั้งกองทุนซื้ออาหารปลาจำหน่ายทำเป็นกองทุนหมุนเวียนของกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมบ้านหาดผาขนขึ้น แต่ไม่ทราบว่า จะหารทุนได้จากไหน นายธนศักดิ์ บุญเสมาได้เสียสละเอาเงินส่วนตัวออกเป็นกองทุนเป็นเงิน 150 บาท ผู้ใหญ่เดช อินพรม รับอาสาขายอาหารปลาให้เป็นคนแรก โดยขายถุง 1 บาทต่อมาได้มีการฝากขายกับร้านค้าในหมู่บ้าน ปัจจุบันขายถุงละ 3 บาท และในปีนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกลุ่มฮักเมืองน่านจำนวน 5,000 บาท ได้นำเงินมาสร้างโป๊ะหรือศาลากลางน้ำและสะพานใช้เงินจ่ายเฉพาะค่าวัสดุอุปกรณ์เท่านั้น ส่วนค่าแรงนั้นไม่ได้จ่ายได้ทำหนังสือขอนักศึกษาจากวิทยาลัยเทคนิคน่านมาช่วยสร้าง ส่วนหนึ่งก็ซื้ออาหารปลาจำหน่ายที่เหลือก็เข้ากองทุน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538ก็รับนักศึกษามาดูงาน เริ่มมีรายได้จากการบริจาคของผู้มาศึกษาดูงานและนักท่องเที่ยว ยังมีเงินค่าปรับผู้ฝ่าฝืนในปี พ.ศ. 2536และปี พ.ศ. 2540 บางครั้งมีการจัดฝ่าป่าหาเงินเข้ากองทุนกลุ่มอนุรักษ์ เงินที่มีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคก็จะไปถวายกับพระสงฆ์ที่วัดก่อนจากนั้นพระสงฆ์ก็จะยกให้กลุ่มอีกทีหนึ่ง เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2542 มีรายได้จากฝ่าป่าถึง 20,227 บาท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา ชุมชนได้จัดการบริการท่องเที่ยวซึ่งจะจัดในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน โดยเก็บเงินค่าธรรมเนียมที่ตั้งร้านจำหน่ายอาหาร จัดบริการเช่าแพ ค่าธรรมเนียมจัดบริการเรือนำเที่ยว ซึ่งกลุ่มมีรายได้ประมาณปีละ 1,000 บาท ในปีที่ผ่านมาตั้งแต่พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 ถึงเดือนเมษายน 2543 ทางกลุ่มมีรายได้จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมและบริการการท่องเที่ยว เป็นจำนวน 11,700 บาท บางครั้งก็มีรายได้จากเงินที่เหลือจากการจัดกิจกรรมของกลุ่ม ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือหน่วยงานของราชการ เงินในกองทุนจะถูกนำไปใช้ในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การซื้ออาหารปลาจำหน่าย การซ่อมแซมแพและโป๊ะ ค่าดูแลแพ

ค่าตัดหญ้าบริเวณสวนหย่อมอนุรักษ์ เป็นต้น มีการนำเงินมาซื้อของส่วนรวมให้ชุมชนด้วย เช่น เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2543 ได้มีการซื้อพัดลมตั้งขนาดใหญ่จำนวน 3 ตัว

5.3.2 การจัดการทางสังคม เช่น การสร้างกฎระเบียบ การประยุกต์ใช้ประเพณีพื้นบ้าน และศาสนาการจัดการความขัดแย้งในระดับชุมชน การประชาสัมพันธ์ การประสานงานกับองค์การ พัฒนาเอกชนและภาครัฐ

1) การสร้างกฎระเบียบ ชุมชนมีการสร้างกฎระเบียบ ในการควบคุมและลงโทษ ผู้ฝ่าฝืน โดยออกเป็นกฎระเบียบและข้อบังคับของหมู่บ้านให้มีสภาพบังคับในพื้นที่ของชุมชน ซึ่ง การออกกฎระเบียบทุกครั้งจะต้องได้รับการเห็นชอบจากชาวบ้านในที่ประชุมหมู่บ้าน มีการบันทึก เป็นลายลักษณ์อักษรในสมุดบันทึกผลการประชุมของหมู่บ้านและมีการเขียนประกาศไว้ในหมู่บ้าน ด้วย กฎระเบียบของหมู่บ้านมีสภาพบังคับใช้ที่กว้างขวางถึงคนนอกชุมชนด้วยโดยวิธีการเสนอ กฎระเบียบของหมู่บ้านให้หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบรับทราบและรับรอง เช่น องค์การบริหาร ส่วนตำบล ประมงอำเภอ ประมงจังหวัด และหัวหน้าหน่วยราชการด้านการปกครอง เป็นต้นยังมีการบอกให้ชาวบ้านใกล้เคียงได้รับทราบผ่านผู้นำของหมู่บ้านนั้นด้วย กฎระเบียบที่เป็นหัวใจหลัก คือ “การห้ามทำการจับปลาและสัตว์น้ำทุกชนิดในเขตอนุรักษ์ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกปรับ” การออก กฎระเบียบในการตั้งค่าปรับจะขึ้นอยู่กับมูลค่าของเงินในช่วงนั้น คือ คิดโดยเอามูลค่าของปลาที่ผู้ที่ กระทำผิดจะได้จะต้องไม่มีมูลค่ามากกว่าค่าปรับหรือไม่คุ้มทุนนั่นเองนั่นคือจุดที่จุดตั้งราคาปรับ โดยจะมีการปรับปรุงค่าปรับให้เหมาะสมตลอดเวลา จะเห็นว่าในช่วงแรกนั้นจะเห็นว่าค่าปรับไม่ มากนัก ดังเช่นปี พ.ศ.2521 ปรับ 500 บาท ปี พ.ศ. 2536 ปรับ 500-1,000บาท ใน พ.ศ. 2538 ปรับ 1,000-5,000บาทและในปี พ.ศ.2543ปรับ 5,000-10,000 บาท ซึ่งการตั้งค่าปรับน่าจะเหมาะสม ซึ่งในกฎระเบียบไม่บอกว่าต้องยึดของกลางคืนปลาที่จับได้ด้วย ส่วนกฎระเบียบอื่นๆ ก็มีความ สำคัญเหมือนกัน ได้มีการพัฒนาการปรับปรุงให้ทันสมัยทันต่อการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหาที่จะ เกิดขึ้นดังปรากฏในการบันทึกการประชุมของหมู่บ้าน

“ห้ามทิ้งขยะลงในที่สาธารณะเช่นถนน แม่น้ำ ผู้ใดฝ่าฝืนปรับครั้งละ 50 บาทแต่ไม่เกิน 200 บาทต่อคนต่อครั้ง” “ห้ามระเบิดปลา ใช้ไฟฟ้าช็อตปลาในลำน้ำน่าน วางยาเบื่อในลำน้ำน่าน ระหว่างเขตอนุรักษ์พันธ์สัตว์น้ำของบ้านหาดผาชนมีโทษปรับคนละ 1,500-5,000 บาท “ห้ามทิ้ง ภาชนะบรรจุสารเคมีทุกชนิดลงในแม่น้ำน่าน หากจับได้ปรับ 500 บาทต่อคน” (ระเบียบข้อบังคับ ของหมู่บ้านหาดผาชนสมุดบันทึกการประชุมหมู่บ้านวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2543)

ส่วนการควบคุมให้เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับนั้น ในช่วงแรกในการเริ่มอนุรักษ์ ใหม่ๆ คณะกรรมการกลุ่มจะเป็นคนหลักในการสอดส่องหรือดำเนินการจับกุมผู้กระทำผิดแต่ใน

ระยะหลังได้ขอร้องให้ทุกคนในชุมชนได้ช่วยกัน หากพบเห็นหรือทราบข่าวการกระทำความผิดให้มาแจ้งต่อคณะกรรมการอนุรักษ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ใหญ่บ้านก็ได้เมื่อทางผู้รับผิดชอบทราบข่าว การจัดการทำความผิดก็จะไปคอยโอกาสที่จะจับกุม พร้อมหลักฐาน ไม่มีการจัดเวรยามออกตรวจ เนื่องจากพื้นที่เขตอยู่ติดกับหมู่บ้านจะใช้การสืบข่าวหรือการบอกกล่าวขอชาวบ้าน แต่ที่ผ่านมาชาวบ้านหรือกรรมการจะไม่ได้จับกุม เพราะกลัวผู้นั้นจะอาฆาต โกรธแค้นก็จะมีแจ้งผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่มีอำนาจเต็มในการปกครองเมื่อมีหลักฐานและพยานว่า ผู้นั้นกระทำความผิดก็จะเรียกมาเจรจาจำนวนต่อหลักฐาน ซึ่งอาจจะดักเตือนหรือดำเนินการปรับการบ้านผู้ใหญ่บ้านแล้วแต่กรณี แต่ในปัจจุบันสำหรับคนในชุมชนจะไม่ได้มีการดักเตือนแล้ว จะมีการปรับตามกฎหมายของหมู่บ้านทันทีเมื่อมีพยานและหลักฐาน บทลงโทษตามกฎหมายระเบียบที่ตั้งไว้การฝ่าฝืนส่วนใหญ่เป็นเรื่องการลักลอบการจับปลาในเขตอนุรักษ์ในช่วงแรกนั้นได้กำหนดว่า การฝ่าฝืนครั้งแรกจะถูกดักเตือนก่อน ถ้ายังฝ่าฝืนออกก็จะมีการปรับใหม่ตามข้อบังคับ แต่ปัจจุบันหากฝ่าฝืนจะทำการปรับทันทีอาจส่งให้เจ้าหน้าที่ทางราชการดำเนินตามคดีกรณีถ้าทำผิดกฎหมายด้วย ถ้าหากเป็นคนนอกชุมชนที่ไม่ทราบครั้งแรกก็จะถูกดักเตือนต่อไปจะทำตามกฎหมายระเบียบทันที หากผิดกฎหมายก็จะถูกส่งไปดำเนินคดีเหมือนกันตั้งแต่เริ่มอนุรักษ์อย่างจริงจังเป็นต้นมาผู้ฝ่าฝืนซึ่งเป็นคนในชุมชนดังนี้ สมัยผู้ใหญ่เดช อินทรมปี พ.ศ.2536 ปรับ 2 ราย รายละ 500 บาทและสมัยผู้ใหญ่เสวียน สองสีวา ปี พ.ศ. 2540 ปรับ 1 ราย เป็นเงิน 5,000 บาทจากนั้นมาถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2543) ก็ไม่มีใครฝ่าฝืนอีกเงินค่าปรับที่ได้จะนำเข้ากองทุนอนุรักษ์

2) การประยุกต์ประเพณีพื้นบ้านและศาสนาวัฒนธรรมความเชื่อ คนในชุมชนทั้งหมดได้นับถือศาสนาพุทธได้มีการประยุกต์พิธีกรรมสืบชะตาที่ใช้กับคนเพื่อที่จะต่ออายุผู้คนที่ทำพิธีโดยพระสงฆ์ได้นำมาใช้กับแม่น้ำคือการสืบชะตาแม่น้ำนับเป็นการจัดการโดยภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้ความเชื่อในประเพณีและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นตัวสร้างสำนึกให้ชาวบ้านและสาธารณชนอื่นๆการต่ออายุให้กับแม่น้ำก็คือการดูแลแม่น้ำนั่นเองดังคำกล่าวของพระครูพิทักษ์นันทคุณว่า"อยากได้น้ำต้องรักษาป่า อยากได้ปลาต้องรักษาน้ำ" ปลาเป็นตัวชีวิตตัวหนึ่งที่ชัดเจนให้เห็นได้ง่ายการอนุรักษ์ปลาก็หมายถึงการที่ต้องดูแลสภาพของลำน้ำหรือระบบนิเวศของลำน้ำนั่นเอง หลังจากมีการสืบชะตาแล้วจะมีการเชิญชวนให้ประชาชน ชาวบ้าน และผู้ร่วมงานปล่อยปลาเพื่อคืนชีวิตมันสู่แหล่งธรรมชาติ ให้ทุกคนได้ระลึกถึงการไม่เบียดเบียนสัตว์มากเกินไป การจัดการสืบชะตาแม่น้ำของบ้านหาดผาขนนั้นได้ทำครั้งเดียวในปี พ.ศ.2540 ได้รับเชิญหมู่บ้านใกล้เคียงองค์กรเอกชน หมู่บ้านที่สนใจ ส่วนราชการ องค์พัฒนาเอกชนแต่มาร่วมงานด้วยได้รับการตอบรับและการสนับสนุนด้วยเป็นอย่างดีเป็นการประชาสัมพันธ์และการเผยแพร่แนวความคิดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำได้ทราบและนำไปปฏิบัติ วัฒนธรรมชุมชนเปรียบเสมือนเป็นกรอบการ

อยู่ร่วมของชุมชนซึ่งทำให้เห็นความโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์และสัญลักษณ์เป็นการบ่งบอกถึงคุณค่าและชาตินิยมที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นของตนเอง โดยเฉพาะการเชื่อมโยงทรัพยากรทุกภาคส่วน หลอมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น ดิน, น้ำ, ป่า, คน และวิถีวัฒนธรรม ซึ่งจะเห็นว่าทุกส่วนจะมีความผูกพันกันอย่างแน่นสนิท เช่นแม่น้ำน่านกับคนเมืองน่าน แทบจะแยกออกจากกันไม่ได้เลย จนมีผู้ที่ทรงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้นำเอาจุดเด่นของคนเมืองน่านกับแม่น้ำน่านไปเล่าขานเป็นบท ซอ ซื่อว่าซอล่องน่าน จนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป หนึ่งในนั้นคือ ศิลปินแห่งชาติและศิลปินพื้นบ้าน พ่อคำผาย นูบิง ได้เล่าเป็นบทซอล่องน่าน กล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ ของแม่น้ำน่าน ซึ่งบางท่อนผู้วิจัยได้นำมาเขียนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของวัฒนธรรมดังนี้

“ก็ไปถึงแม่น้ำท่าหลวง ว่างังกาย ынยาวใหญ่กว้าง ก็ลงจากข้างเป้งข้างเป้งแปเป้ง
 พ่องลงอาบน้ำพ่องลงตอดแห พ่องก็มาขี้แปะขี้ขำผั่งโน้น ก็ได้ไปถึงตุ้จูดจอดัน ก็มาตกแต่งมะผา
 องค์กรธรรม ตำนต้าวหน่อฟ้าลัดดา เสด็จเวลาก็จะลงอาบน้ำ เขาหาป้ายังอยู่ที่หัน ก็ได้ป่าใหญ่สะเอิญ
 จะท้อก็บ่อปอคว กกแขนท่อนหนึ่ง ละง้องต้องลายแด โปว่าเหล่าหัวคิมี่หลายขวดได้ กั้นแล้วเลยฮู้จาว
 เรียมองค์คำ ตำนต้าวหน่อฟ้าศรธาไปหันใส่ป่าเกิดคำเต๊ะท้าวหน่งใหญ่ “นี่คือการบ่งบอกถึง
 ความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น ระหว่างคนน่านกับสายน้ำน่านที่ถูกถ่ายทอดมาจากความรู้สึกผ่านทาง
 วัฒนธรรมการแสดงซึ่งชี้ให้เห็นถึงความงดงามด้านศิลปะที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟู
 ทรัพยากรสัตว์น้ำจนทำให้ชุมชนเกิดสำนึกและหวงแหนทรัพยากรส่วนนี้

3) การจัดการความขัดแย้งในระดับชุมชน การเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่างย่อมเกิดความขัดแย้งเป็นธรรมดา เกิดจากผู้ไม่เห็นด้วยทางด้านความคิดหรือผู้ที่เสียผลประโยชน์ หากไม่สามารถจัดการได้จะนำไปสู่ปัญหาการอยู่ร่วมกันและความสงบสุขในชุมชนได้ ตั้งแต่เริ่มทำการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำอย่างจริงจังในปี พ.ศ. 2536 ก็มีความขัดแย้งเกิดขึ้น กลุ่มคนหาปลาที่ทำการประมง 22 คน ได้คัดค้านและต่อต้านการอนุรักษ์ปลา เนื่องจากตัวเองเคยทำคั้งบริเวณใกล้หมู่บ้านเมื่อประกาศเขตอนุรักษ์ จะต้องออกไปตั้งคั้งไกลหมู่บ้าน ชุมชนได้มีวิธีการแก้ปัญหาโดยเจรจาทกลงกันและร่วมกันประชุมพิจารณาด้วยเหตุผลเป็นหลักและชี้ขาดเสียงส่วนใหญ่ของชาวบ้านในชุมชน หากไม่สามารถตกลงหรือยอมรับได้จะมีการติดต่อหน่วยราชการที่รับผิดชอบมาชี้แจงให้คำตอบ และร่วมพิจารณาไกล่เกลี่ย เช่นหน่วยงานการปกครอง ประมงอำเภอ เป็นต้น ปัญหาที่แก้ได้สำเร็จด้วยแม้แต่การขัดแย้งทางด้านความคิดในการบริหารจัดการกลุ่มการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำระหว่างบางคนในกลุ่มหรือในกรรมการในแต่ละชุดก็ไม่เกิดปัญหาในการจัดการแต่อย่างไรเนื่องจากทุกคนถือประโยชน์ของชุมชนเป็นหลักและคนส่วนใหญ่ก็เป็นเครือญาติกันทั้งทางสายเลือดและการสมรส

4) การจัดกิจกรรมในชุมชน การสร้างจิตสำนึกเป็นสิ่งจำเป็น เช่น จัดค่ายเยาวชนอาสาเป็นโครงการหนึ่งที่ชุมชนจัดให้มี โดยเริ่มจากนายธนะศักดิ์ บุญเสมา จัดตั้งสโมสรเยาวชน

ของหมู่บ้านชักชวนในเยาวชนในชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมต่อมาชนิด จุ่มป่า ได้สานงานต่อ ในปัจจุบันได้ดำเนินการแล้ว แต่ก็รวมกันเป็นกลุ่มเยาวชนในชุมชนอยู่จะดำเนินกิจกรรมของเยาวชนทั่วไปกิจกรรมที่ทำนั้นจะเน้นหนักด้านดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แม่น้ำ สัตว์น้ำ การกำจัดขยะ เป็นต้น ได้เริ่มการจัดค่ายเยาวชนขึ้นในชุมชนก่อนจะขยายออกไปจัดในระดับตำบล ซึ่งก็ได้การสนับสนุนเป็นอย่างดีจากหน่วยงานของรัฐ ทั้งในพื้นที่และส่วนกลางรวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่และส่วนกลางด้วยเป็นการสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนได้คืออย่างหนึ่งและสร้างเสริมให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

5) การประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนและคนที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงที่มีพื้นที่ติดกันหรือชุมชนที่อยู่ในเขตตำบลและอำเภอเดียวกันรวมทั้งการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปผ่านสื่อมวลชนในวงกว้างเช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น กลุ่มนักท่องเที่ยงและผู้มาศึกษาดูงานจะเป็นสื่อที่สามารถบอกให้ผู้สนใจหรือประชาชนทั่วไปทราบวิธีการประชาสัมพันธ์ใน ชุมชนนั้น โดยการประชุมในที่ประชุมหมู่บ้านให้ทุกหมู่บ้านและทุกคนทราบ โดยตัวแทนของครัวเรือนต้องแจ้งให้สมาชิกทราบด้วยการใช้วิธีการประกาศผ่านเสียงตามสายของชุมชนเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ได้ในกรณีเร่งด่วนไม่สามารถเรียกประชุมได้หรือเป็นการยื่นเตือนและการเขียนป้ายประกาศไว้ตามหมู่บ้านก็จะช่วยให้เป็นหลักฐานผู้ที่ต้องการทราบได้มาอ่านและยังเป็นประโยชน์ให้คนนอกชุมชนเข้าใจด้วยเช่นป้ายประกาศเขตแดนอนุรักษ์ ป้ายประกาศกฎระเบียบของหมู่บ้าน เป็นต้น เนื้อหาส่วนใหญ่ที่ประชาสัมพันธ์นั้นจะเป็นระเบียบข้อบังคับการขอความร่วมมือในการปฏิบัติการสร้างความเข้าใจในวัตถุประสงค์และวิธีการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำให้ชาวบ้านได้ทราบและยึดถือปฏิบัติ การใช้การเขียนป้ายประกาศยังถูกนำมาใช้ในการเขียนคำขวัญคำกลอนเชิญชวนในการดูแลแม่น้ำและสัตว์น้ำด้วยโดยจะติดไว้ในที่บริเวณที่จัดให้มีการรับนักท่องเที่ยวและจุดที่พบปะกันของคนชุมชน และยังมี การเขียนป้ายเชิญชวนมาเที่ยวชมการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของชุมชนและทางเข้าชุมชนตั้งแต่ทางแยกจากถนนทางหลวงสู่ทางเข้าหมู่บ้านและอำนวยความสะดวกให้ผู้มาเที่ยว

สำหรับวิธีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน ใกล้เคียงที่มีพื้นที่ติดกันหรือชุมชนที่อยู่ในเขตตำบลและอำเภอเดียวกันทราบจะใช้วิธีการแจ้งในที่ประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลและการประชุมประจำเดือนของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หัวหน้าส่วนข้าราชการต่าง ๆ ในอำเภอโดยผ่านทางผู้นำทางชุมชนต่างๆ ให้ประกาศให้ชาวบ้านของตนเองได้รับทราบ และยังมี การทำหนังสือแจ้งไปยังปลัดผู้เป็นหัวหน้าในกิ่งอำเภอให้รับทราบ และรับรองอีกที่หนึ่งเนื้อหาจะเป็นเรื่องกฎระเบียบของชุมชนในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเพื่อให้ชาวบ้านอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันจะได้ทราบและเข้าใจไม่ทำการฝ่าฝืนกฎระเบียบอันจะเกิดผลเสียต่อการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของชุมชนและเกิดความขัดแย้งกัน

ได้ และยังเป็นกรการเชิญชวนทำในการดูแลสัตว์น้ำร่วมกัน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศลำน้ำติดต่อกันรูปแบบวิธีประชาสัมพันธ์อีกอย่างหนึ่งจะทำในช่วงการจัดกิจกรรมอนุรักษ์พันธุ์น้ำเช่นการสืบชะตาแม่น้ำน่านซึ่งเป็นงานในลักษณะการรณรงค์ในเรื่องของการดูแลแม่น้ำและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำไปด้วยก็จะมีกรเชิญชวนผู้ที่สนใจทั่วไปและหมู่บ้านที่ให้ความสนใจหมู่บ้านอื่น ๆ ในจังหวัดน่านมาร่วมงานด้วยจะทำในลักษณะของการทำหนังสือเชิญการประกาศทางวิทยุกระจายเสียงในลักษณะของความร่วมมือจากทางสถานีให้ประชาสัมพันธ์ให้ฟรีเนื่องจากเป็นงานส่วนรวมขณะเดียวกันก็ได้เชิญหรือสื่อมวลชนในพื้นที่เช่น นักข่าวหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุเป็นต้นมาร่วมงานมีทั้งนักข่าวที่ทำหนังสือในท้องถิ่นและเป็นสื่อในส่วนกลาง และยังมีกรเชิญชวนข้าราชการในพื้นที่ต่าง ๆ มาร่วมงานด้วยที่สำคัญมีการทำเรื่องถึงองค์กรเอกชนในจังหวัดและส่วนกลางรัฐวิสาหกิจและส่วนราชการจากส่วนกลางที่สนับสนุนชุมชนในด้านสิ่งแวดล้อมโดยการขอการสนับสนุนงบประมาณพร้อมทั้งเชิญมาร่วมงานด้วยซึ่งองค์กรเหล่านั้นยอมมีนักข่าวมาบันทึกกิจกรรมดังกล่าวเพื่อเผยแพร่ที่ องค์กรของตนเองได้มาร่วมในการสนับสนุนและมาร่วมงานด้วยซึ่งถือว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ไปโดยทางอ้อม นอกจากนั้นกรมาศึกษาดูงานของชุมชนเครือข่ายแล้วนำเอากิจกรรมไปบอกเล่าให้ชุมชนอื่นเข้าใจในแนวทางของการอนุรักษ์สัตว์น้ำของชุมชนบ้านหาดผาชนสื่อมวลชนส่วนกลางถือว่าเป็นกระบอกเสียงในการประชาสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี ในรูปแบบของสกรู๊ปข่าว หรือสารคดีโทรทัศน์ ด้วยความร่วมมือของกลุ่มฮักเมืองน่าน เช่น รายการทุ่งแสงตะวัน สารคดีสิ่งแวดล้อมของ ไอทีวี เป็นต้น การประชาสัมพันธ์โดยวิธีการบอกกล่าวจะผ่านช่องทางเครือข่ายองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมกลุ่มฮักเมืองน่าน

6) การประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนและภาครัฐ การประสานงานในการทำงานกับภาคีเครือข่ายทั้งองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรของรัฐบาลนั้น ถือว่าสำคัญมากในการแก้ไขปัญหาและกำหนดแนวทางการพัฒนา เพราะเป็นการบูรณาการความคิดของทุกภาคส่วนให้มามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน บ้านหาดผาชนเริ่มทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนก่อน คือกลุ่มฮักเมืองน่านซึ่งเป็นองกรพัฒนาเอกชนของจังหวัดน่านก่อตั้งด้วยคนจังหวัดน่านและคนทำงานก็เป็นคนจังหวัดน่าน กลุ่มฮักเมืองน่านได้เริ่มเข้ามาร่วมกับชุมชนในเรื่องงานเกษตรผสมผสานก่อน ต่อมาก็เป็นงานการอนุรักษ์ป่าชุมชนและก็เป็นงานอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งทำให้บ้านหาดผาชนเป็นที่รู้จักมาก เริ่มตั้งแต่พระครูพิทักษ์นันทคุณและพระธรรมทูตได้เข้ามาเทศนาให้กับชาวบ้าน พร้อมทั้งได้นำเอาการอนุรักษ์ปลาของบ้านคอนแก้วอำเภอท่าวังผามาพูดให้ชาวบ้านฟังด้วย ประจวบเหมาะตรงกับปัญหาชุมชนพอดี ผู้นำได้เห็นความสำคัญจึงได้ร่วมกันดำเนินงานขึ้น ในช่วงแรกก็มีปัญหาเหมือนกันก็ได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนเงินกองทุนได้มีการติดต่อประสานงานกันตลอดจนเป็นชุมชนที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือ

กันในขณะที่เดียวกันชุมชนก็ต้องประสานงานกับหน่วยภาครัฐที่ทำหน้าที่ด้านการปกครองจะเป็นการร่วมกันไกล่เกลี่ยปัญหาความขัดแย้งหากไม่สามารถตกลงกันได้ในชุมชนและก็มี การติดต่อกับหน่วยงานที่รับผิดชอบที่ถือระเบียบข้อบังคับตามกฎหมายและมีความรู้ด้านนี้ ก็คือ ประมงอำเภอ ประมงจังหวัด จนได้รับการสนับสนุนอาหารปลา และการมาชี้แจงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ใช้จัดการความขัดแย้งของคนในชุมชน ส่วนองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่อยู่ในส่วนกลาง บางครั้งก็มาติดต่อกลุ่มฮักเมื่องน่านหรือติดต่อมาเองก็มี แต่ก็ได้รับการตอบสนองและสนับสนุนอย่างดี ดังจะเห็นจากงานการสืบชะตาแม่น้ำ งานจัดค่ายเยาวชนอาสา

7) เป็นสถานที่ศึกษาดูงานและเรียนรู้ของชุมชน ชุมชนได้เปิดให้ผู้ที่สนใจจะศึกษาดูงานและเรียนรู้ด้วยความเต็มใจ เริ่มได้มีคนเข้ามาขอดูงานตั้งแต่ปี พ.ศ.2538 แต่ไม่มากนักแต่หลังจากปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันมาผู้มาขอดูงานตลอดทั้งปี การมาศึกษาและวิจัยนั้นมีนักศึกษามาจากหลายสถาบัน ส่วนการมาศึกษาดูงานก็จะมีทั้งข้าราชการและส่วนราชการ และนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันการศึกษา และตัวแทนของชุมชนต่างๆ ทั้งในจังหวัดน่านและจังหวัดอื่นๆ ยังมีบุคลากรจากที่อื่นมาดูงานด้วย การขอเข้ามาดูงานมีทั้งที่ติดต่อมาเองและติดต่อผ่านทางมูลนิธิฮักเมื่องน่าน ถ้าเป็นพื้นที่จังหวัดน่านส่วนมากจะมาติดต่อเอง ถ้าเป็นมาจากต่างจังหวัดจะผ่านมูลนิธิฮักเมื่องน่านเป็นผู้ประสานงาน การมาศึกษาดูงานอาจมาดูเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำและป่าชุมชน พร้อมกันหรือเรื่องการอนุรักษ์เพียงอย่างเดียวจำนวนผู้ที่มาดูงานตั้งแต่ 4-5 คน ถึง 60-150 คน ต่อครั้งการจัดการเรื่องการต้อนรับวิทยากรด้านการบรรยาย และการพาชมสถานที่แต่ผู้ใหญ่เสวียน สองสีกาว จะเป็นวิทยากรหลักเกือบทุกครั้ง สำหรับการต้อนรับก็จะมีกลุ่มแม่บ้านและเยาวชนมาช่วย ในการเสิร์ฟน้ำ อาหารว่าง และอาหาร ถ้าหากมีการสั่งให้จัดอาหารว่างและอาหารให้รับประทานที่หมู่บ้าน ส่วนมากจะเป็นกลุ่มแม่บ้านมากกว่าเพราะว่าเยาวชนต้องไปเรียนหนังสือก็จะใช้ระบบการหมุนเวียนกันมาเช่นกันชุมชนคิดค่าอาหารว่าง 15 บาท ต่อคนค่าอาหาร 50 บาทต่อคนต่อมือ เงินค่าไรท์ก็จะนำเข้ากลุ่มแม่บ้าน ส่วนกลุ่มอนุรักษ์นั้นจะมีรายได้จากกลุ่มบริจาคที่เข้ามาศึกษาดูงานได้บ้างไม่ได้บ้าง ไม่ได้มีการกำหนดว่าเท่าไร แล้วแต่จะบริจาคให้ผู้ที่มาร่วมในการต้อนรับและเป็นวิทยากรไม่ได้รับค่าตอบแทนอะไรทั้งสิ้น การที่มีบุคคลเข้ามาศึกษาดูงานของชุมชนยังก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของชาวบ้าน และร่วมดำเนินการเพื่อหน้าตาของชุมชน บางครั้งได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จนเกิดแนวคิดในการพัฒนาการจัดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำต่อไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีวันสิ้นสุด

5.3.3 การจัดการแหล่งน้ำ เช่น การแบ่งเขตน่านน้ำ การจัดการสภาพแวดล้อม

1) การแบ่งเขตน่านน้ำ ชุมชนได้มีการแบ่งเขตน่านน้ำออกเป็น 2 เขต คือ นอกเขตอนุรักษ์และในเขตอนุรักษ์ ได้มีการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่ชัดเจนและประกาศให้ทุกฝ่ายทราบ เดิมตั้งแต่ปี พ.ศ.2496-2535 ได้มีการกำหนดเขตพื้นที่การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำเช่นกันแต่เรียกแตกต่างกัน เช่น “เขตหวงห้ามรักษาปลา”หรือ“เขตหวงห้ามหน้าบ้าน”โดยการบอกกล่าวเป็นคำพูด มาถึงปี พ.ศ.2536 สมัยผู้ใหญ่เดช อินพรหม เป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ได้ประกาศเริ่มการอนุรักษ์อย่างจริงจังขึ้นก็กำหนดเขตแดนที่ชัดเจน ในระยะแรกก็ใช้การบอกโดยอาศัยหลักฐานที่ปรากฏบริเวณที่ริมน้ำซ่อที่ใช้เรียกน้ำน่านนั้นบริเวณนั้นหรืออาจใช้ชื่อเจ้าของที่ดินริมน้ำเป็นที่บอกเขต อย่างเช่น “เขตอนุรักษ์จากต่อคำถึงทำน่านบ้านลุงนัค” ต่อมาได้ใช้การเขียนป้ายปักบอกบริเวณที่เขตแดนและใช้เชือกผูกธงชาติข้ามลำน้ำน่านให้เห็นได้ชัดเจน แต่การใช้เชือกก็ไม่คงทนอยู่ได้นานปัจจุบันนี้ยังคงเหลืออยู่ทางเขตเหนือหมู่บ้านแต่ชาวบ้านทั้งหมดก็ทราบ ว่า จากบริเวณไหนถึงบริเวณไหน แม้แต่หมู่บ้านใกล้เคียงก็ทราบ ตั้งแต่การเริ่มอนุรักษ์ มีการปรับปรุงขยายแนวเขตหลายครั้งจนในปัจจุบันอาณาเขตมีความยาวประมาณ 700 เมตร ในช่วงเวลากลางวันเมื่อยืนอยู่บนสะพานแขวนจะมองเห็นแนวเขตอนุรักษ์ทั้งหมด ส่วนนอกเขตอนุรักษ์ไปชาวบ้านก็สามารถจับปลาได้ตามกฎระเบียบที่วางไว้ โดยการจำกัดเครื่องมือที่ใช้ในการจับปลาแบบทำลายล้าง เช่น ระเบิด ยาเบื่อ และไฟฟ้าช็อต เหลือพื้นที่น่านน้ำสำหรับจับปลามีความยาวประมาณ 2,500 เมตร

2.) การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ในบริเวณที่มีการชมปลาและบริเวณเขตอนุรักษ์ ริมฝั่งมีการจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงาม โดยมีการทำความสะอาดบริเวณพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และชุมชน เช่น การเก็บขยะ การไม่ทิ้งขยะเรื้อราด มีถังรองรับขยะ มีจัดสวนข่อมบริเวณริมตลิ่ง จัดให้มีม้านั่งและศาลานั่งเล่น รวมทั้งมีการสร้างบันได ทางเดินลงจากตลิ่งไปยังทำมีน้ำน่านซึ่งเป็นบันไดที่สร้างด้วยการหล่อแผ่นคอนกรีตเป็นแผ่นเหมือนไม้กระดาน แล้วขุดตลิ่งเป็นขั้นบันไดจึงนำแผ่นคอนกรีตไปวางไว้ข้างบน โดยมีการดักไม้หลักยึดไว้เป็นเส้นทางที่จะเดินลงไปชมปลา ทำให้สะดวกในการขึ้นลงบริเวณนี้ จะมีป้ายเขียนบอกเป็นกลอนด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกฎระเบียบของชุมชนด้วยการทำความสะอาดบริเวณนี้เดิมขณะที่ผู้ใหญ่เดช อินพรหม เป็นประธานกลุ่มให้เยาวชนทำความสะอาดเดือนละ 1 ครั้ง ตอนหลังเปลี่ยนเป็นชาวบ้านสำหรับวันที่จะมีคนมาดูงานก็จะจ้างจำนวน 3 คนๆละ 10 บาท ปัจจุบันนี้ก็ไม่มีการจ้างจะใช้การทำงานแบบหมุนเวียนครั้งละ 10 หลังคาเรือนจะทำเมื่อมีคนมาดูงานผู้ใหญ่บ้านจะเรียกตามบัญชีเลขที่บ้านหากใครไม่ไปจะถูกปรับ 100 บาท แต่สำหรับการจัดหญาบริเวณสวนข่อมจะจ้างตัดเป็นบ้างครั้งในช่วงที่หญารก ส่วนสภาพแวดล้อมของแม่น้ำในเขตอนุรักษ์จะไม่ให้มีการตัดไม้ริมน้ำหรือการรบกวนใด ๆ จากกิจกรรมมนุษย์ เช่นการทิ้งขยะ การเก็บพืชผัก เป็นต้น ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ

ยกเว้นการใช้ประโยชน์ที่เคยทำมา เช่น อาบน้ำ ว่ายน้ำ เป็นต้น การให้อาหารปลาไม่ได้เป็นวิธีการที่จะให้ปลาแพร่พันธุ์หรือเพิ่มปริมาณขึ้นเพียงแต่ต้องการเรียกปลามาให้คนดูเท่านั้น

5.3.4 การจัดการผลประโยชน์เช่น การขายอาหารปลา การท่องเที่ยว การจับปลา

1) การขายอาหารปลา เป็นกิจกรรมการจัดการหนึ่งที่ทางกลุ่มคิดและพัฒนา มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ทำเป็นกองทุนหมุนเวียน ปัจจุบันการขายอาหารปลานั้นเปิดให้ผู้ที่ยื่นใบไปขาย โดยจะได้กำไรจากการขาย 60 บาทต่อการขาย 120 ถุง ขายในการคาถุลงละ 3 บาท ผู้รับไปขายจะเป็นคนชราที่ไม่มีรายได้ เด็กนักเรียนที่จะขายในวันเสาร์-วันอาทิตย์ หรือช่วงปิดเทอม และแม่ค้าที่เปิดร้านขายอาหารและเครื่องดื่มบริเวณริมแม่น้ำน่านที่จัดให้คนมาเที่ยว โดยมีการเวียนกันขายร้านละ 1 วันสลับกันไป ส่วนใหญ่จะขายช่วงฤดูการท่องเที่ยว คือตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน ผู้ที่จะขายก็จะมารับอาหารปลาจากคณะกรรมการที่รับผิดชอบแล้วจะลงบัญชีไว้เมื่อขายหมดแล้วก็นำเงินมาจ่ายให้ทางกลุ่มฯ ก่อนที่จะรับอาหารปลาชุดใหม่ไปขายต่อสำหรับอาหารปลานั้นทางคณะกรรมการกลุ่มจะไปซื้อมาจากตลาดในเมืองน่านในราคากระสอบละ 210 บาท กระสอบหนึ่งจะมีน้ำหนัก 30 กิโลกรัม สามารถนำมาบรรจุใส่ถุงขายได้ 300 ถุงต่อ 1 กระสอบ ถุงหนึ่งจะใส่ประมาณ 1 แก้ว การดวงอาหารปลาใส่ถุงพลาสติกขายจะเวียนกันทุกหลังคาเรือนเรียงตามบ้านเลขที่เดือนหนึ่งจะให้ 2 หลังคาเรือนสำหรับบ้านที่ดวงอาหารปลาใส่ถุงพลาสติกจะได้กระสอบที่ใส่อาหารปลาฟรีดอบแทนกระสอบหนึ่งหักค่าจ้างขายแล้วจะได้กำไรประมาณกระสอบละ 500 บาท เมื่อช่วงปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน (พฤศจิกายน พ.ศ.2542 ถึงวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2543) เริ่มต้นด้วยอาหารปลา 2 กระสอบที่มีผู้บริจาคให้ขายได้ทั้งหมด 10,325 บาทเหลืออาหารปลา 110 ถุง การจัดการในการขายอาหารปลาเป็นวิธีการหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากผู้ที่มาเที่ยวที่ต้องการจะดูปลาและยังสร้างรายได้ให้กับกลุ่มฯ และชาวบ้านที่รับขายอาหารปลา

2) การจัดการท่องเที่ยว ชุมชนได้พัฒนาสถานที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำไปสู่การท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้กับชุมชน และคนในชุมชนการส่งเสริมและการจัดการท่องเที่ยวเริ่มขึ้นหลังจากการสืบชะตาแม่น้ำน่านในปี พ.ศ. 2540 เกิดเนื่องจากมีผู้เที่ยวชมปลามีมากขึ้นและส่วนหนึ่งได้แนวคิดมาจากผู้ที่มาศึกษาดูงานจึงได้เริ่มจัดการโดยสร้างแพไม้ไผ่ 1 หลัง และมีเรือบริการนำเที่ยว 1 ลำ แพนั้นเป็นของกลุ่มฯแต่เรือนำเที่ยวนั้นเป็นของคนในชุมชนที่ทางกลุ่มเก็บค่าธรรมเนียมรายปีพร้อมทั้งมีการจำหน่ายอาหารปลาแก่ผู้มาเที่ยวด้วยแล้วมในปี พ.ศ. 2541 ได้สร้างแพขึ้นอีก 2 หลัง และมีเรือบริการจำนวน 3 ลำ ต่อมาเลิกไป 1 ลำ ปัจจุบันเหลือ 2 ลำ และในปี พ.ศ. 2541 นี้เองได้เปิดให้ชาวบ้านเช่าพื้นที่ริมตลิ่งที่จัดไว้ขายอาหารและเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยวจำนวนประมาณ 3-4 ร้าน ในปีปัจจุบันที่ผ่านมา (พฤศจิกายน 2547-เมษายน 2548) นี้

มีจำนวนเพิ่มขึ้นถึง 7 ร้าน ฤดูกาลจัดบริการท่องเที่ยวจะเริ่มประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนเมษายน จะเริ่มเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำในแม่น้ำน่านถ้าหากแม่น้ำน่านลดปริมาณลงและใสเร็วฤดูกาลท่องเที่ยวก็จะเริ่มต้นเร็ว ไปสิ้นสุดจนถึงฤดูน้ำหลากหรือฤดูฝนจำนวนคนจะมากในวันเสาร์-อาทิตย์ และมากที่สุดในช่วงวันสงกรานต์ ซึ่งในช่วงสงกรานต์จะมีการจัดงานรำวงของหมู่บ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ซึ่งจะจ้างคณะดนตรีมาแสดงส่วนสาวรำวงอาจเป็นสาวในหมู่บ้านหรือจ้างมาจากที่อื่น ก็ได้เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ชุมชนยังจัดการท่องเที่ยวอีกแบบหนึ่งคือ มีการบริการที่พักและอาหาร โดยพักกับชาวบ้านหรือที่เรียกว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (home stay) นั้นทางชุมชนได้เริ่มจัดขึ้นมาพร้อมๆ กันแต่เป็นการประสานงานผ่านมาทางมูลนิธิอาสาพัฒนา สังคม (ม.อ.ส.) การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งแต่ก่อนนายมิตร จูมปา เป็นผู้ประสานงาน ในขณะที่ผู้ใหญ่เดช อินพรม เป็นประธานกลุ่มฯ โดยการคิดค่าที่พักคืนละ 50 บาทต่อคน อาหารมื้อละ 50 บาทต่อคนต่อมื้อ คณะกรรมการกลุ่มฯจะเป็นผู้พิจารณาครัวเรือนที่พร้อมจะบริการและความสมัครใจของชาวบ้าน ในปัจจุบันจะมีการติดต่อผ่านมาทางมูลนิธิอีกเมื่องานส่วนใหญ่ก็ต้องการจะมาเยี่ยมชมป่าชุมชนและการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำรวมทั้งความเป็นอยู่ของชุมชนมีการจัดงานเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนที่จะทำให้ประชาชนทั่วไปรู้จักชุมชนมากขึ้นคือ การจัดงานประเพณีเย็บ (งานลอยกระทง) ในตอนกลางวันจะมีการแข่งขันเรือแจมใช้ฝีพายจำนวน 4 คน ในตอนกลางคืนก็จะมีงานลอยกระทง สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมาชมได้อย่างดีจะมีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนอื่นหรือผู้สนใจเข้าร่วมการแข่งขันได้ บริเวณที่จัดงานคือแม่น้ำหน้าหมู่บ้านหรือเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ

3) การปลูกพืชสวนครัวริมแม่น้ำ เป็นการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เป็นประโยชน์เริ่มทำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ผู้ใหญ่บ้านได้ไปขอเมล็ดพันธุ์มาให้ชาวบ้านปลูกเป็นจำพวกผักต่างๆ เช่น ผักกาด ผักชี เป็นต้น จะทำในช่วงฤดูหนาว ตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคมไปจนถึงเดือนมีนาคมโดยผู้ที่ประสงค์จะทำการปลูกผักสวนครัวต้องไปแจ้งให้คณะกรรมการกลุ่ม เมื่อทางผู้ใหญ่บ้านประกาศแล้วก็จะมีการจัดสรรที่ดินให้ปลูกแบ่งกันตามสมควรของพื้นที่ที่มี โดยห้ามใช้สารเคมีอย่างเด็ดขาด หากจะใช้ก็เป็นสารที่ได้จากธรรมชาติ เช่น พ่นสะเดาฆ่าแมลง ศัตรูพืช เป็นต้น

4) การจับปลา ชุมชนได้ให้สิทธิแก่ทุกคนในชุมชนแต่จำกัดเครื่องมือที่ใช้จับเพื่อป้องกันการจับปลาเกินภาวะการผลิตของธรรมชาติ โดยการกำหนดเขตให้สามารถจับปลาได้ ประมาณ 2,500 เมตรหรือประมาณ 3 ใน 4 ส่วน ของความยาวน่านน้ำของชุมชน ชุมชนจะไม่ขยายเขตอนุรักษ์ออกไปอีก เนื่องจากพอดีแล้วที่จะให้ชาวบ้านมีแหล่งอาหารชุมชนไม่ได้ห้ามคนภายนอกเข้ามาจับปลายังให้สิทธิตามธรรมชาติต่อการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนในปัจจุบันมีคนภายนอกเข้ามาจับในเขตของชุมชนน้อยมากเนื่องจากไม่มีความ

ชำนาญและความรู้ในการจับปลาในเขตนี้ และคนในหมู่บ้านจะเป็นคนที่จับปลาเก่งกว่าชุมชนอื่นๆ ในระแวงนั้นนอกจากคนในชุมชนบ้านสบยาวบ้าง ซึ่งถือว่าเป็นความร่วมมือระหว่างชุมชนกันเอง แต่การจับปลาข้างเขตต้องยึดถือกฎระเบียบของชุมชนนั้น บ้านสบยาวก็เป็นชุมชนที่อนุรักษ์ปลาเหมือนกัน แต่ชุมชนบ้านหาดเค็ดที่อยู่ทางใต้ถ้ำน้ำจะไม่ให้คนบ้านหาดผาชนเข้ามาจับปลา เนื่องจากคนบ้านหาดผาชนจับปลาเก่งกว่า บ้านหาดผาชนก็ไม่ให้คนบ้านหาดเค็ดเข้ามาจับปลาในเขตชุมชนตนเองเหมือนกัน

รูปแบบการจัดการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำนั้น ชุมชนมีการจัดการแบบผสมผสานด้วยการประยุกต์ใช้ความเชื่อพื้นบ้าน และพิธีกรรมทางศาสนา การใช้มาตรการทางสังคม การบริหารในลักษณะขององค์กร ความร่วมมือกับองค์พัฒนาเอกชน และหน่วยงานรัฐเป็นต้น และรูปแบบการจัดการมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้เริ่มทำพร้อมกันทั้งหมด แต่เป็นการพัฒนาที่ละขั้น โดยเริ่มจากปัญหา การได้แนวคิดจากการเรียนรู้เองและการแนะนำจากผู้ที่สนใจบ้าง

ชุมชนมีหลักการจัดการในการฟื้นฟูแหล่งน้ำโดยการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยอาศัยหลักการใหญ่อยู่ 4 ประการ คือ ประการแรก การใช้จารีตหรือสิทธิตามจารีตที่เรียกว่า สิทธิหน้าหมู่ (สิทธิส่วนร่วม) โดยให้เกิดการยอมรับสิทธิดังกล่าว ประการที่สอง คำนึงถึงความยั่งยืนระบบการผลิตและความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ประการที่สาม คำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันและความเป็นธรรมในสังคม ประการที่สี่ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ซึ่งผลของการจัดการในการฟื้นฟูแหล่งน้ำ โดยการอนุรักษ์พันธุ์ปลาของชุมชนได้เกิดผลดีต่อระบบนิเวศ คือ ทำให้ระบบนิเวศของลำน้ำและระบบนิเวศบนบกมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น โดยจะเห็นได้จากชนิดของสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น หลากหลายและเพิ่มปริมาณมากขึ้น โดยเฉพาะนกเล็กเก็บสั้น ซึ่งเป็นผู้บริโภครูที่อยู่ในตำแหน่งยอดของห่วงโซ่อาหารในแหล่งน้ำ เป็นตัวชี้วัดที่บอกความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำและมีผลต่อชุมชนคือ ผลต่อต้านสังคมต่อคนในชุมชน เช่น ความภูมิใจในชุมชนความสามัคคีและความสัมพันธ์คนในชุมชนผลที่ปรากฏชัดนั้นคืออาหารโปรตีนจากแหล่งน้ำมีปริมาณเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นเช่นการขายปลา รายได้จากการท่องเที่ยวจะเห็นได้ว่า การฟื้นฟูแหล่งน้ำมีความสัมพันธ์ในเชิงการพัฒนาแหล่งน้ำมีความสัมพันธ์การพัฒนาแหล่งอาหารของชุมชนและสร้างเศรษฐกิจของชุมชนนั้น คือ การเพิ่มการบริโภคอาหารโปรตีนจากแหล่งน้ำของชุมชน และรายได้ของคนในชุมชน

การฟื้นฟูแหล่งน้ำของชุมชนมีปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการจัดการแหล่งน้ำด้วยวิธีการและรูปแบบการจัดการที่หลากหลายผสมผสานกัน ด้วยเงื่อนไข ดังนี้

เงื่อนไขทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน เช่น เป็นชุมชนมีลักษณะอยู่อาศัยรวมตัวกันในที่ตั้งใกล้เคียงกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งมีการรักษาสัมพันธ์ภาพหรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน หรือ เรียกว่า มีความเป็นชุมชน เป็นชุมชนที่มีระบบสิทธิส่วนร่วม ซึ่งปัจเจกและรัฐไม่มีสิทธิครอบครอง แต่ปัจเจกใช้ได้ เป็นชุมชนที่วิถีชีวิตหรือการดำรงชีวิตผูกพันกับระบบทรัพยากร และยังมีการนำเอาประเพณีความเชื่อ เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ สามารถเสริมสร้างจิตสำนึกส่วนร่วม ของคนในชุมชน จนก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ผลประโยชน์ที่เกิดเป็นผลประโยชน์ร่วมของคนทั้งชุมชน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการจัดการฟื้นฟูแหล่งน้ำของชุมชน

เงื่อนไขทางทรัพยากรแหล่งน้ำ เป็นชุมชนที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ แม่น้ำน่าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสาธารณะที่ยังศักยภาพสามารถฟื้นฟูให้กลับมายั่งยืนได้ เช่น แหล่งน้ำยังมีคุณภาพที่ดี ปลาหรือสัตว์น้ำยังสามารถอาศัยอยู่ได้และยังมีปริมาณเพียงพอต่อการขยายพันธุ์ และแหล่งน้ำยังอยู่ติดกับชุมชน

เงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน เป็นชุมชนที่มีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอยู่ เช่น การหาอาหารจากแหล่งน้ำ และการจับปลามาขายเป็นอาชีพเสริม เป็นต้น

เงื่อนไขจากภายนอกชุมชน เช่น การสนับสนุนจากเครือข่ายกลุ่มฮักเมืองน่าน และต่อมาได้รับการสนับสนุนจากทั้งราชการและเอกชนต่างๆ ร่วมทั้งการประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชนด้วย

จะเห็นได้ว่าการฟื้นฟูแหล่งน้ำโดยการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ชุมชนได้เลือกเป้าหมายในการฟื้นฟูแหล่งอาหาร โดยใช้ “ปลาพื้นเมืองเดิมในแม่น้ำน่าน” เป็นตัวชี้วัด แล้วค่อยขยายแนวความคิดจากการปกป้องการทำลายปลา มาดูแลที่อยู่อาศัยของปลาและสัตว์น้ำ พืชน้ำ ตลอดจนคุณภาพของแม่น้ำ จนมาเป็นผลพลอยได้ให้ระบบนิเวศของแหล่งน้ำดีขึ้น การจัดการแหล่งน้ำของชุมชนดังกล่าว ได้อาศัยความเป็นชุมชน จิตสำนึกของคนในชุมชน และภูมิปัญญา ตลอดจนประสบการณ์ที่สะสมมานาน เป็นวิธีการจัดการที่อาศัยกระบวนการเรียนรู้ ที่พยายามดึงเอาศักยภาพของชุมชนออกมาใช้ในการจัดการ เช่น จารีตประเพณี ความเชื่อ ผู้นำชุมชน เป็นต้น ออกมาในรูปแบบของกฎระเบียบของชุมชน กลุ่มหรือองค์กรชุมชน เพื่อการจัดการแหล่งน้ำของชุมชน ในขณะเดียวกันก็จัดการอุปสรรคความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยให้ทุกคนได้ประโยชน์มีความรู้สึกเท่ากันชนะเหมือนกัน ตลอดจนการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมนำไปสู่นวัตกรรมทางความคิดซึ่งจะทำให้พัฒนาไปสู่สังคมใหม่ที่อยู่ภายใต้ 2 วัฒนธรรมคือ วัฒนธรรมในกรอบและวัฒนธรรมตัวตน ฐานคิดที่เกิดจากวัฒนธรรมทั้ง 2 ระบบนี้ ถูกถ่ายทอดซึมซับเข้าสู่จิตสำนึก

ของคนในชุมชนบ้านหาดผาชน จังหวัดน่าน และได้นำไปใช้ในการสร้างกฎระเบียบ และนำไปควบคุมพฤติกรรมของคน และส่งผลไปสู่การพัฒนาการทั้งทางกายภาพ และจิตวิญญาณซึ่งชุมชนบ้านหาดผาชนได้ทำให้เห็นเป็นต้นแบบ

5.3 ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

1. พฤติกรรมการใช้เครื่องมือในการหาปลาของชุมชนละแวกใกล้เคียงยังคงมีเหลืออยู่ ซึ่งอนาคตถ้าไม่มีการจัดการที่ดี หรือมีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการชุดเก่าจะทำให้เกิดปัญหาการนำเครื่องมือสมัยใหม่มาใช้ในการหาปลา ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้
2. พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำมีความกว้างและยาว บางครั้งการดูแลไม่ทั่วถึงในเขตที่กำหนดอนุรักษ์และสงวนพันธุ์สัตว์น้ำ อาจจะทำให้ชุมชนใกล้เคียงเข้ามาลักลอบจับปลาได้
3. ความนิยมในการบริโภคปลาท้องถิ่นของคนในชุมชน โดยเฉพาะปลาที่หายาก เช่น ปลาแค้ ปลาคัง ปลาฮิมฯ ซึ่งจะทำให้ประชากรปลาเหล่านี้ลดลงและอาจจะทำให้เกิดการสูญพันธุ์ได้ในอนาคต
4. ความไม่มั่นคงและไม่คงที่ของระบบการเมืองทั้งในชุมชนและท้องถิ่นซึ่งทำให้ระเบียบและกฎเกณฑ์ไม่คงที่

5.4 ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยเข้าไปทำการวิจัยในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยเองมีข้อจำกัดหลายๆ ด้าน เช่น เงื่อนไขด้านเวลา กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ข้อมูล และการบูรณาการสิ่งที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ รวบรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและพยายามอธิบายปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น คำรองอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปตามกฎเกณฑ์ธรรมชาติ เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่มีความสนใจในปรากฏการณ์ของการใช้วัฒนธรรมชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยชุมชนเพื่อชุมชน และผู้วิจัยขอเสนอแนะ ความคิดบางประการเพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำของบ้านหาดผาชน ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในพื้นที่อื่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านหาดผาชนนั้น อาจจะถูกนำไปใช้ในพื้นที่อื่นได้ถ้าสามารถจำลองสถานการณ์ และเงื่อนไขที่เป็นส่วนสำคัญของความสำเร็จ ได้แก่

1. ต้องมีแหล่งน้ำและสถานที่ที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ
2. คนในพื้นที่ต้องมีประสบการณ์และสัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก่อน
3. ประสบปัญหาการลดลงของความอุดมสมบูรณ์ร่วมกันและเกิดสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหา
4. ชุมชนต้องมีความศรัทธาและเคารพผู้นำระดับต่าง ๆ ทั้งผู้นำทางธรรมชาติ และผู้นำที่เป็นทางการ ตลอดจนถึงการยอมรับคำชี้แนะจากบุคคลภายนอกชุมชนด้วย เช่น นักวิชาการ นักพัฒนาหรืออื่น ๆ
5. คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมด้วยกันทุกฝ่ายและรู้จักใช้วัฒนธรรมในการนำมาแก้ไขปัญหา เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น เช่น มีความยึดหยุ่นประนีประนอมกัน ตามสถานการณ์และความเหมาะสม
6. องค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนต้องร่วมกันดูแล เอาใจใส่และรับผลของการกระทำอย่างภาคภูมิใจ
7. กฎระเบียบต่าง ๆ ที่นำมาใช้เป็นข้อกำหนดในการอนุรักษ์ควรได้รับฉันทามติจากคนในชุมชนและสามารถนำไปบังคับใช้กับทุก ๆ คนได้อย่างจริงจัง
8. กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ควรมีการปรับปรุงแก้ไขตามความเหมาะสมให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย
9. คนในชุมชนต้องมีสติพอในการถ่วงถ่วงของสิ่งของต่าง ๆ ที่ถูกนำเข้าไปในชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรทั้งภาครัฐ และเอกชน ไม่ควรตกอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยม ควรยึดถือวัฒนธรรมชุมชนเป็นพื้นฐาน และรู้จักปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม
10. ชุมชนไม่ควรลุ่มหลงระเริงกับความสำเร็จ เพราะจะทำให้นำไปสู่การพัฒนาที่ไม่ต่อเนื่อง เพราะการยึดติดกับวัตถุมิผลทำให้หลงตนเอง และหลงอำนาจอย่างไม่รู้สึกรู้สึ ซึ่งเป็นการบ่อนทำลายความแตกแยกและทำลายความเข้มแข็งของชุมชน

5.5.1 ข้อเสนอแนะต่อรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน

กิจกรรมสนับสนุนการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่รัฐหรือหน่วยงานต่าง ๆ ดำเนินการ เช่น การนำพันธุ์ปลาจากการเพาะเลี้ยงมาปล่อยในแหล่งน้ำธรรมชาติ ในกรณีบ้านหาดผาขน พบว่าปลาที่ปล่อยไม่ได้เจริญเติบโตในแหล่งน้ำจนชาวบ้านจับมาบริโภคได้ จึงคาดเดาว่าปลาที่ปล่อยไม่สามารถเติบโตแข่งกับปลาธรรมชาติได้ อย่างไรก็ตาม บริเวณน้ำนิ่งหน้าเขื่อนปลาที่ปล่อยอาจแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็วจนปลาท้องถิ่นลดจำนวน และปลาชนิดใหม่กลับกลายเป็นปลาที่มีจำนวนมากในทีนั้นแทน กรณีเช่นนี้ความหลากหลายทางชีวภาพก็จะทำให้เสียสมดุล

ชาวบ้านหาดผาขนเชื่อว่า การให้อาหารสำเร็จรูปแก่ปลาทำให้ปลาต้องพึ่งอาหารจากมนุษย์ และอาหารสำเร็จรูปทำให้ปลาไม่แข็งแรง ผลผลิตตามธรรมชาติบางชนิด เช่น เมล็ดนุ่น ใบหม่อน ก็สามารถนำมาเป็นอาหารปลาได้ดี ดังนั้นการอบรมให้ความรู้ทฤษฎี ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับพื้นฐานความเชื่อเดิม เช่น การทำการเกษตรสมัยใหม่ โดยเฉพาะแปลงเกษตรขนาดใหญ่ริมลำน้ำมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของลำน้ำ การเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำเพียงไม่กี่ชนิดเพื่อเป็นปลาเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านลงทุนสูงอาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น และทำให้การกระทำดังกล่าวขาดความยั่งยืน

จากการศึกษาชุมชนบ้านหาดผาขนพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำสูง และสมาชิกของชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำได้ด้วยตนเองโดยอยู่บนฐานวัฒนธรรมและจารีตประเพณีความเชื่อของชุมชน รัฐมีบทบาทในการให้คำปรึกษาแนะนำทางด้านวิชาการ และสนับสนุนอาหารปลาเท่านั้น ดังนั้นรัฐควรพิจารณาและกำหนดนโยบายให้กรรมสิทธิ์แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับการยอมรับอย่างถูกต้องและเป็นรูปธรรมในการดูแลรักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 46 มาตรา 56 และมาตรา 290

5.5.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาและการนำไปพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

1. ควรนำรูปแบบการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำที่ได้จากการดำเนินงานจากบ้านหาดผาขนนำไปใช้เต็มรูปแบบในหมู่บ้านเครือข่ายลำน้ำอื่นๆ
2. ควรศึกษาและพัฒนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ควบคู่ไปกับการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำ ถ้าหากว่าทรัพยากรป่าไม้ถูกทำลาย โดยเฉพาะป่าไม้บริเวณต้นกำเนิดของน้ำน่าน อาจส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในแม่น้ำน่าน และทำให้เกิดปัญหาในการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในอนาคตข้างหน้า
3. ควรส่งเสริมให้เกษตรกรหารูปแบบการใช้สารชีวภาพแทนสารเคมีในการทำการเกษตรกรรมบริเวณสองข้างลำแม่น้ำน่าน
4. ควรจัดให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งเป็นการบ่งบอกถึงความมั่นคง และเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจ
5. ปัญหารูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายการอนุรักษ์ป่า และการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กับเครือข่ายชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดน่าน เพื่อเป็นการฟื้นฟูระบบนิเวศในลำน้ำน่าน และลำน้ำสาขาให้มีความสวยงามสะอาดและคงสภาพธรรมชาติตลอดลำน้ำให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้